

אספרה שמך לאחי

♦ י"א טבת תשפ"ה ♦

בדיוק הסיפור, איך הגעת למצרים? ואם הוא יספר חס וחלילה מה היה, הרי יתכן מאוד שיעקב אבינו יקפיד על התנהגותם, ויוציא מפיו איזה קללה על האחים, והרי יוסף יודע שכל דיבור של יעקב זה גזירה, כמו שהיה כשאמר ללבן; עם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה, מקללה זו מתה רחל אמו, וכאן אם הוא יקלל את השבטים חשב יוסף, אני מחריב את כל העולם, "שלא נברא העולם אלא בשביל השבטים לכן לא הלך אצל אביו, על אף שגם יעקב עצמו³ הרהר ואמר; מפני מה לא סיפר לי יוסף ירידתו⁴ למצרים.

♦ וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל ♦

יעקב אבינו⁵ היה צריך לחיות מאה שבעים וחמש שנים כמו אברהם אבינו, אך כיון שלדוד המלך לא היו לו לחיות⁶ אלא שלש שעות. החסיר יעקב משנותיו עשרים ושמונה שנה ונתן אותם במתנה לדוד, וכמו כן קיבל דוד חמש שנים מאברהם אבינו, ועוד שלשים ושבע שנתן לו יוסף, היו לו יחד שבעים שנה. ויעקב ידע כעת כי ימיו קרובים, ואיך ידע? הרי יכול להיות שנקצב לו מן השמים לחיות כמו יצחק, ולפי זה יש לו עוד חמש שנים, אלא כי⁷ שלשים יום לפני הפטירה מסלקים מהאדם את הצלם אלקים, והצדיקים מרגישים את זה כמו שמסופר בזהר הקדוש על ר' יצחק מתלמידי רבי שמעון בר יוחאי שהרגיש על ידי זה שזמנו קרוב.

יעקב אבינו⁸ נולד ונפטר ביום ראשון של חג הסוכות

♦ וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם ♦

יעקב אבינו חי במצרים שבע עשרה שנה, לכולם ידוע השמחה הגדולה שהיה ליעקב, כשנפגש עם יוסף כמו שאמר; אֲמוֹתָה הִפָּעַם אַחֲרַי רְאוֹתִי אֶת פְּנֵיךָ פִּי עוֹדָךְ חִי פִירוּשׁוֹ - חשבתי שאני אבוד משני העולמות, אבל כעת שאתה חי לא אמות אלא פעם אחת, וכזכור כבר משנות נעוריו אהב את יוסף מכל בניו, ולכן רק השנים הללו שהיה עם יוסף שהם שבע עשרה שנה בנעוריו, ושבע עשרה לעת זקנתו במצרים נחשבים לו לחיים בלי צער וזוה נרמז בגימטריא של וַיְחִי כַּמִּנּוּן ל"ד שנים. ולכן מוזר מאוד וקשה להבין מה קרה כאן, אכן יוסף עשה קבלת פנים ענקית לאביו, ואף בעצמו אסר את המרכבה וכשנפגש עם אביו פרץ בבכי, ואחר כך דאג יפה מאוד לְשַׁפֵּן את אביו ואחיו בגושן, וגם סידר להם הכל, ועשה תחבולות שלא יצטרכו ללכת לצבא לשרת את פרעה, אך מאז ועד קרוב לפטירה של יעקב, שוב פעם יוסף איננו, יוסף הצדיק יושב בארמון המלוכה ולא מבקר את אביו, אביו היקר שכל כך התגעגע אליו נמצא ממש קרוב בארץ גושן, ובכל זאת אינם נפגשים, ואיך זה יתכן? הרי יכול לנצל את השנים האלו, וללמוד מאביו סודות התורה שעדיין לא הספיק, הרי עזב את אביו באמצע הסוגיא של עגלה ערופה, ומדוע לא הולך ללמוד עוד? מספרים לנו² חז"ל יוסף הצדיק מוותר על הכל, ומדוע? הכל עבור מסירות נפש שהיה לו כלפי אחיו, כי אם יבא ליעקב והוא יתייחד עמו, אז כשאף אחד לא יהיה שם, חשש יוסף שאביו ישאל אותו, מה עשו לך האחים? מה היה

1. בעל הטורים

2. פסיקתא רבתי פ"ג

3. מדרש לקח טוב מ"ח א'

4. ועל אף שיעקב ידע הכל ברוח הקודש כמו שאמר שמעון ולוי אחים כלי חמס וגו' וכתב רש"י שהכוונה על מכירת יוסף שאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגו, וכן ביהודה אתה יודך אחיך שאמרת מה בצע וכו' נמצא שיעקב ידע ממילא על ידי רוח הקודש, אז מה פחד להיות אצל אביו התשובה היא - שכל ידיעתו על מכירת יוסף היה רק על ידי רוח הקודש (און פון רוח הקודש שעלט מען נישט) כי על ידי רוח הקודש לא מקללים, ומעתה פחד יוסף שישאל אותו האיך יד, ומסיפור לו נמצא יודע זאת יעקב לא רק על ידי רוח הקודש ויוכל לקללם וזה נפלא למבין דבר, (לב שלום, להרב שבדרון)

5. זהר ח"א קס"ח. ועי"ע באר בשדה בפרשה זו.

6. ילקוט שמעוני בראשית רמז מ"א

7. אור החיים.

8. דרשות חת"ס פ"ה: ועיין ילקוט ראובני ח"ב שכחת לקט יעקב ויוסף, בשם הציוני.

את ארבע כנפות הארץ, ועשו מחילות מחילות בקרקע הארץ לכל צדיק וצדיק שבחוצה לארץ עד ארץ ישראל, והביאו לי כל צדיק וצדיק, צדיק פלוני בן פלוני, חסיד פלוני בן פלוני, חכם פלוני בן פלוני, נבון פלוני בן פלוני, נביא פלוני בן פלוני, שמסרו את עצמן על קדושת שמי בכל יום ויום כדי שלא יצטערו ויבאו לארץ ישראל ואני מחיה אותם.

מיד הולכים כל מלאך ומלאך וכל שרף ושרף וכל שר ושר וכל גדוד וגדוד, ושוטטים בארבע רוחות העולם, ומגביהין ארבע כנפות הארץ, וינערו רשעים מן הארץ, ועושין מחילות מחילות בקרקע הארץ בשביל כל צדיק וצדיק שבחוצה לארץ, ומביאין אותן בתוך המחילות לארץ ישראל אצל הקדוש ברוך הוא לירושלים, והקדוש ברוך הוא עומד בעצמו ומחיה אותן ומעמיד אותן על רגליהן, כי ¹⁷עיקר התחייה על ידי טל הבא מאת ה', ובחוץ לארץ אינו יורד טל של ברכה, וסתם אנשים שאינם צדיקים גם אם יזכו לתחיית המתים, לא יהיה להם כל כך קל, כי יצטרכו להתגלגל עד ארץ ישראל ושם יקומו, ¹⁸וזה צער ובזיון, ¹⁹רק לצדיקים, הקדוש ברוך הוא עושה להם את הארץ מחוררת, והם עומדים על רגליהם והולכים דרך המחילות בלי גלגול, עד שמגיעין אל ארץ ישראל, ושם מבצבצים ויוצאים, אך יעקב אבינו חשש שלא יזכה למחילות, לכן הטריח את בניו שיישאו אותו לארץ החיים, לארץ ישראל.

◆ הנה אביך חלה ◆

חדשות מרעישות נשמעו במצרים, ובאה ²⁰בלהה האומנת של יוסף שגידלה אותו כאמו, והיתה משמשת את יעקב, היא באה לספר ליוסף, הנה אביך חולה; וזה לא סתם חדשות אלא מופת גדול, ומדוע? כי מיום שנבראו שמים וארץ ²¹לא היה אדם חולה, אלא אם הגיע זמנו למות, היה מת פתאום, ולא היה לו זמן להתכונן, ואפילו היה בדרך או בשוק היה עוטש, והיה נשמתו יוצאה

ובשנתו האחרונה - זאת אומרת שבועיים לפני פטירתו, ¹⁰בראש השנה התכונן לקראת פטירתו, וברצונו היה להשביע את יוסף על קבורתו, שיקברוהו בארץ ישראל, אך כיון ¹¹שאין משביעים אדם בעשרת ימי תשובה, המתין עד למחרת יום הכיפורים, אז קרא ליוסף ובקש ממנו להישבע שיקבור אותו בארץ ישראל, ובאמת שיעקב לא חשד את יוסף, וידע שגם ללא שבועה יקיים את מצות אביו, רק עשה השבועה לחזק הענין בעיני פרעה, שאולי פרעה לא יתן לו רשות, וכפי שבאמת היה.

אמר לו ¹²יוסף, באיזה מקום אתה רוצה להיות, אמר יעקב; בקברי אשר קניתי במערת המכפלה. ומתי קנה יעקב את הקבר, כשמת יצחק, חשב יעקב, וכי יתכן שיקבר עשו הרשע בקבורת צדיקים, מה עשה? הביא כל כספו וזהבו ועשה מהן ערימה, אמר לעשו, מה אתה רוצה יותר, הערימה הזאת או הקבר הזה? נטל עשו את הכסף, ויעקב זכה בקברו במערה.

◆ ונשאתני ממצרים ◆

יעקב רצה להיקבר בארץ ישראל, ולמה ¹³האבות מחבבין ארץ ישראל לקבורה, כי מי שמת בחוצה לארץ, כשיגיע זמן התחייה ויצטרך לקום, אין תחיית המתים בחוץ לארץ, ¹⁴שאין הקדוש ברוך הוא מחיה את המתים אלא בארץ ישראל, שנאמר ¹⁵כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם, רַקֵּעַ הָאָרֶץ וְצָאצְאֶיהָ נִתֵּן נְשִׁמָּה לְעַם עֲלֶיהָ וְרוּחַ הַלֵּלְכִים בָּהּ, רק עליה נותן נשמה, ולכן נקראת ¹⁶ארץ חיים, וצדיקים שבחוץ לארץ, כגון משה ואהרן ושאר כל הצדיקים שבארבע פינות העולם, מה יהיה אתם? אלא שבשעת תחיית המתים הקדוש ברוך הוא קורא להם למלאכי השרת ואומר להם; בני לא בראתי אתכם אלא לשעה זו כדי שתעשו לי קורת רוח, משיבין מלאכי השרת ואומרים לפניו; רבונו של עולם הננו נעמוד לפניך בכל דבר שאתה רוצה! משיב הקדוש ברוך הוא ואומר להם; לכו ושטטו בארבע רוחות העולם והגביהו

9. רמב"ן מ"ז כ"ט

10. אמרי נעם מועדים תשובה מבן המחבר לח"ג סי' י"ב

11. שו"ע או"ח ס' ר"ב רמ"א בשם מהרי"ל

12. תנחומא פ"ו

13. תנחומא סימן ו

14. אותיות דר' עקיבא ט'

15. ישעיה מב ה'

16. יחזקאל כו כ

17. אהבת יהונתן שבת חוה"מ פסח בסופו.

18. דרושי הצ"ח ל"ד

19. כתובות קי"א. והרא"ש בהדר זקנים פ' בהר.

20. פסיקתא ביום השמיני ד'

21. פרקי דרבי אליעזר פרק נ"ב

ולא הניחני הקדוש ברוך הוא, כי גלוי וצפוי לפניו, שסוף בית המקדש עתיד ליחרב, ובניו עתידים לצאת בגולה, והם הולכין אצל האבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם, ואינם מועילים להם, וכיון שהם הולכין בדרך הם באין ומחבקין קבורת רחל, והיא יוצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים מן הקדוש ברוך הוא, ואומרת לפניו; רבונו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בניי ככתוב ²⁸ פה אָמַר ה' קול בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תְמֹרֹרִים רָחַל מְבַכָּה עַל בְּנֵיהָ, מֵאַנְהָ לְהַנְחִים עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנּוּ: פה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלָהּ מִבְּכִי וְעֵינֶיהָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֶתָהּ נָאִם ה' וְשָׁבוּ מֵאַרְצָן אוֹיְבֵי: וַיֵּשׁ תִּקְוָהּ לְאַחֲרֵיתָהּ נָאִם ה' וְשָׁבוּ בְּנִים לְגִבְיָלָם:

♦ רחל מנכה ♦

צריך להבין מדוע ²⁹ דוקא רחל ולא לאה? אלא שלאה כבר בכתה הרבה, כזכור שבתחילה נגזר עליה שתהיה לחלקו של עשיו, והיתה עומדת בפרשת דרכים, וחוקרת מעוברים ושבים מה מעשיו, והיתה בוכה כל יום, כי שמעה שיעקב הוא צדיק, ועשיו רשע, והיתה בוכה שלא תעלה בגורלו, וכל כך בכתה עד שנשרו ריסי עיניה, וכל מי ששופך דמעות לפני ה' אף על פי שנגזר עליו עונש, הגזר דין נקרע, אבל רחל לא יצאה לדרכים מעולם, אמר הקב"ה על לאה; את בכית על הצדיק שלא תעלי בגורל עשיו, לכן תכנסי לקבורה בפנים המערה ולא תבכי על הגלות, ואחותך תעמוד בפרשת דרכים ותבכה על גלות ישראל. אבל כל זה רק לפי נגלות התורה, כי על פי סודות התורה, רחל אמנו צריכה להיות בלא אהל, ולאה צריכה להיות מכוסה במערה, ואכן ³⁰ כאשר השר המפורסם משה מאנטיפיורי ע"ה חיזק הבנין על ציון רחל אמנו, היו חכמים מרבותינו שבחוץ לארץ שהתנגדו לכך, לאשר על פי סתרי התורה שמסר לנו האריז"ל צריכה להיות ללא אהל, ולבסוף הודו לו שבכל אופן עשה טוב כדי להבדילה מקברי העכו"ם שסביב המקום.

מנחיריו ומת, כי כמו שניתנה הנשמה על ידי נפחת רוח חיים באפיו, כך על ידי עיטוש כיון שיוצא הרוח מאפיו לחוץ בחזקה, היתה הנשמה יוצאת וחוזרת למקומה, עד שבא יעקב אבינו, ובקש רחמים, ואמר לפניו; רבון כל העולמים אל תקח את נפשי ממני עד שאצוה את בני ובני ביתי, ונעתר לו, שיוכל להתכונן ולסדר ענייניו, ולא רק לעצמו ביקש אלא לכל העולם, וכך אמר; ריבונו של עולם ²² אם טוב לפניך, יפול בן אדם במחלה שנים או שלשה ימים ואח"כ יֵאָסֵף אֶל עַמּוּיו ויוכל לצוות אל ביתו, ועל ידי כך ²³ מתמרקים עוונותיו וחוזר בתשובה, אמר לו הקב"ה; טוב, ואתה תהיה הסימן בעולם, שממך יתחיל הדבר, ולכן נאמר וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה, ושמעו הדברים כל מלכי הארץ ותמהו, כי לא היה דבר כזה מיום שנבראו שמים וארץ, ולכך חייב אדם לומר בעטישתו "חיים" שנהפך מות זה לאור, וכהיום נהגו לומר ²⁴ להמתעטש; אסותא, והמתעטש יאמר לו ברוך תהיה, ואחר כך אומר; לִישׁוּעָתָה קְוִיתִי ה':

יש שואלים; ²⁵ איך יתכן שלא היה חולי לפני יעקב הרי רבי שמעון בן יוחאי אומר; שאבן טובה היתה תלוי בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא. הרי שקודם יעקב גם היה חולשה. והתירוץ הוא ששם המדובר בחולה של מכה, או בסתם מחלה, לא בחולי של מיתה.

♦ מתה עלי רחל ♦

יעקב אבינו מספר ליוסף שכשהיה בדרך לארץ ישראל מתה רחל בדרך אפרת, ²⁶ ויוסף הצטער מאוד שאביו לא קבר את אמו רחל, במערת המכפלה, לכן אמר לאביו שמא מה שלא הכנסת אותה לקבורה בשביל שהיה עונת גשמים, אמר לו; לא, ²⁷ בין פסח לעצרת היה בזמן שהארץ מנופה ככברה שיכולים להלך, אמר לו יוסף; תן לי רשות עכשיו ואני מעלה אותה וקבורה במערת המכפלה, אמר לו יעקב; אין אתה יכול בני, שלא קברתיה שם אלא על פי הדיבור של ה', שאף אני רציתי להעלותה ולקבורה

22. זהר תרומה קע"ד:

23. מדרש לקח טוב

24. מג"ר ר"ל ו. ופסק המחבר (רמ"ו סעיף י"ז) שאין לאמרו בבית המדרש וכ"ד הט"ז, אך הש"ך הביא דברי הפרישה דבזמנינו יש להקל.

25. ב"ב ט"ז: תוס' ד"ה שכל

26. פסיקתא רבתי פ"ג ביום השמיני

27. מציינו מדרשים חלוקים אימתי נפטרה רחל אמנו י"א ב"א חשוך ע"י ילקו"ש שמות רמז קסנ רנינו נחיי שמות א ו נשם מדרש תדשא ועוד, וי"א בין פסח לעצרת ע"י פסק"ר ג סד

28. ירמיה ל"א יד

29. זהר דף רכ"ג, ועיין בספר עיני העדה לבעל שבט מוסר בפ' ויצא שכשראתה רחל את לאה שמתפללת היה עליה ג"כ להתפלל כמו שאמרו שמה יקדמו אחר ברחמים, ועוד כמה טעמים שהיה לה להתפלל עי"ש

30. מסעות ירושלים עמוד קט"ו

◆ מנשה ואפרים ◆

יוסף הצדיק, כששמע שאביו חולה, מיד וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרַיִם, ובא אל אביו, ואמרו ליעקב; הֲיֵנָה בְּנֵךְ יוֹסֵף בָּא אֵלֵינוּ, וכידוע, מי שהוא בן מזלו של החולה, כשבא לבקרו, הוא נוטל חלק אחד משישים, מחליו,³¹ וכיון שיוסף היה בן מזלו, הנקרא בן גילו, הרי הוא נוטל אחד מהשישים, ולכן נאמר הֲיֵנָה = שזה בגימטריא שישים, ואח"כ נאמר; וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמְּטָה: הַמְּטָה = בגימטריא חמישים ותשע, שירד לו חלק אחד משישים מהחולי, ונתחזק.

יוסף³² קירב את בניו אצל אביו כדי שיברכם, אך מיד סילק הקדוש ברוך הוא הימנו רוח הקודש. התחיל יעקב אומר לו; מי אלה? ומדוע שאל כך, הרי שבע עשרה שנה ישבו אצלו, והוא שואל מי אלה אלא שצפה וראה ברוח קדשו את שני עגליו של ירבעם בן נבט שעתידי לצאת מאפרים, שהוא יחטיא את בני ישראל כמו שכתוב; וַיִּזְעַץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רַב לְכֶם מַעְלוֹת יְרוּשָׁלַם הֲיֵנָה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וכמו כן יהוא בן נמשי, ממנשה, שאמנם בתחילה היה אדם גדול, אבל אחר כך החטיא את ישראל, ולכן תמה יעקב מהיכן מגיע הפגם, מדוע השכינה מסתלקת כשרוצים לברכם,³⁴ כי אם חלילה מנשה ואפרים עצמם אין תוכם כברם, וטומאה מושרשת במחשבתם, לא יועיל שום דבר גם אם יקח אותם על זרועותיו, ויפרוש עליהם קדושתו אלף פעמים, בשום אופן אי אפשר לטהר שרץ, אבל אם הם קדושים וטהורים כמו שאכן היה באמת, אלא שיש איזה פגם קטן ניצוץ לא טהור שמונע מבחוץ, לזה יכול להועיל שיקח אותם על זרועותיו לתקן הניצוץ ההוא, שיישאר כולו קודש.

לעדים את איוב ויתרו שהיו מעבדי ויועצי פרעה, והיו כשרים, ואת זה הראה לאביו שקידש אותה כדת משה וישראל, והוכיח שהכל היה כפי דרכי התורה, אך דבר אחד לא היה יכול יוסף למנוע וזה היה בעוכרו, שהיה צריך לעשות אירוסים וקידושים, גם בערכאות ובתי משפט של הגויים המצרים, ודבר זה לא טוב, כי זה מייקר ומכבד את האלילים ועובדיהם, וזה היה הפגם שמנע את ברכתם של בניו, ועל זה הצטדק יוסף, מה יכלתי לעשות, אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בָּזָה, הרי הייתי כאן במצרים.

◆ וַיֹּאמֶר קַחֶם נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֶם: ◆

התחיל יוסף מבקש ואמר לו; אבא בניי צדיקים הם כמותי, בני הם, והביא את אסנת אמם לפני אביו, ואמר לו; אבא בבקשה ממך אפילו בשביל הצדקת הזו, אמר לו; קחם נא אלי, הביאם אצלו התחיל מגפפן ומנשקן ושמח בהם, אמר שמא מתוך שמחה תשרה עלי רוח הקודש ואברכם, ולא חזרה עליו רוח הקודש, וכיון שראה יוסף צרתו, נטלם ויצא לו לחוץ, השליך עטרה מראשו, ונפל על פניו וביקש רחמים, וציוה לבניו שישתטחו לפני הקב"ה בתחנונים, אמר הקדוש ברוך הוא; עד אימתי יהיה יוסף מצטער, מיד נגלתה רוח הקדש על יעקב שיברכם, שאין הקדוש ברוך הוא יכול לראות את השבט, נופל על פניו.

◆ שִׁבַּל אֶת יָדָיו ◆

יוסף העמיד את אפרים משמאלו ואת מנשה הבכור בימינו, אבל³⁶ יעקב הרגיש שאפרים מוכן לברכה יותר ממנשה, מה עשה יעקב, שִׁבַּל אֶת יָדָיו והניח ימינו על אפרים הצעיר, ואף על פי³⁷ שהיה יכול יעקב אביו עליו השלום, לחזור ולהעמידם כרצונו, זה לימינו וזה לשמאלו, לא הפך את מקומם, שלא רצה לבייש את מנשה, כיון שראה יוסף שאביו משנה הסדר הצטער, חשב יוסף שמא אביו טעה, שהרי כבדו עיניו ולא יכול

◆ אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בָּזָה ◆

ומה היה הפגם שמנע את הברכות, אכן יוסף הצדיק עשה כל שביכלתו, התחתן עם אשתו אסנת כדת וכדין עם שטר אירוסין ושטר כתובה לפני עדי מסירה ישראל, שגייר מעבדיו ובני ביתו,³⁵ ויתכן שלקח

31. שער הפסוקים להאר"י ז"ל

32. פסיקתא פ"ג ואגדת בראשית פ"ה

33. מלכים א' י"ב כ"ח

34. חתם סופר

35. משכיל לדוד לר' דוד פרדו, בד"ה בזה הראה לו

36. אלשיך

37. נועם אלימלך

יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְפוּ לְשֹׂאת רֵאשִׁים וְתִשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
שָׁנָה בְיָמֵי גְדֵעוֹן:

◆ גדולת אפרים ◆

ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל, ועד היום העשרת השבטים לומדים הלכות על שמו, כידוע כל היהודים שאנחנו מכירים ויודעים עליהם הם על פי רוב משבט יהודה ובנימין,⁴¹ האשכנזים הם משבט בנימין הקטן שבשבטים, לכן כשמחשבים ועושים איזה גימטריא משתמשים הרבה במספר קטן,⁴² ויהדות ספרד וכן רוב התימנים משבט יהודה, אלא שבמשך הדורות היו תערובות, לכן יש אשכנזים המיוחסים לדוד המלך ע"ה, ויש ספרדים ותימנים המיוחסים ליוסף, אמנם חוץ מזה יש עדיין עשרה שבטים שהוגלו על ידי סנחריב מלך אשור בימי בית המקדש הראשון, מעבר לנהר סמבטיון, ואליהם לא הגיע התלמוד בבלי שלנו, כפי שיש ספר הנקרא "אלדד הדני" לפני הרבה שנים הגיע יהודי מעשרת השבטים שקראו לו אלדד, שהיה משבט דן, וכל לימודם הם הלכות באופן זה; אמר רבינו יהושע מפי משה מפי הגבורה וכו', וכיון שמשבט אפרים עתיד להיוולד יהושע המלמד תורה ראוי להקדימו למנשה, ואם תחשוב לומר שבכל אופן לא צריך להסתכל על המעלות של כל אחד, אלא העיקר מי שנולד ראשון אותו יש לכבד קודם, הנה התשובה ממעלה השנייה שיש ליהושע.

◆ וזרעו יהיה מלא הגוים ◆

כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמו של יהושע, כשיעמיד את החמה בגבעון, ואת הירח בעמק אילון, כשנלחם יהושע עם מלכי האמרי⁴³ וכאשר הגיע ערב שבת, וראה יהושע בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת, ובמלחמה זו היה אסור להם לחלל שבת אלא אם כן יש פקוח נפש⁴⁴ כיון שהתחילו את המלחמה תוך שלשה ימים סמוך לשבת, לכן כשראה יהושע בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת העמיד את השמש

לראות, והוא חושב שזה מנשה. או שמא³⁸ שוב רוצה יעקב לשנות את סדר הבכורה, אוי ואבוי, כנראה, כיון שאבי לא יודע מה שעבר ביני ובין אחי, שעל ידי שהראה לי אהבה יתירה ועשה לי כתונת פסים נמשך עלי שנאת אחים גדולה, ומה יצא מזה שאחי רצו להרגני, ולבסוף מכרו אותי לעבד, וכעת הוא רוצה עוד פעם להראות אהבה יתירה לאפרים הקטן, אבל אני הרי יודע מה יכול לצאת מזה.

◆ ויתמך יד אביו ◆

ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי פי זה הבכר שים ימינה על ראשו, ותמך ידו של אביו, להעבירה מעל ראשו של אפרים ולהניחה על ראשו של מנשה, אמר לו יעקב ליוסף; החושב אתה שמזקנותי אין בי עוד כח? היד שדחתה שלי עולם אתה מבקש לדחות, שהרי מלאך הוא שלי עולם, ויעקב דחה בידיו מלאך שהתאבק עמו, חייך אמר יעקב שאם ארצה, מאה כיוצא בכך אינן יכולין להזיז את ידי, אלא מה אתה חושב שאני לא יודע שזה הבכור, ידעתי בני ידעתי, אלא מה אתה חושב שאני לא יודע מה עשו בכך אחיך,⁴⁰ ידעתי בני ידעתי, אני יודע גם דברים שלא נתגלו לך, ידעתי מעשה ראובן, ידעתי מעשה יהודה, והרי קל וחומר, ומה דברים שלא נתגלו לך, נתגלו לי, דברים שנתגלו לך על אחת כמה וכמה.

◆ גדולת מנשה ◆

המשיך יעקב להרגיע את יוסף, שיבין למה הקדים את אפרים, ואמר לו על מנשה, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, שעתיד לצאת ממנו גדעון בן יואש שהקב"ה עושה נס על ידו, כאשר בני מדין ישתלטו וילחצו את בני ישראל שבע שנים ילך גדעון עם שלש מאות אנשים סמוך למחנה מדין, עם שופרות וכדים, ויתקעו שלש מאות השופרות וישם ה' את חרב איש ברגעהו ובכל המחנה וינס המחנה של מדין, ויפגע מדין לפני בני

38. תולדות נח, ביאורים במקראי קודש פ' וחי.

39. רבה צ"ח, פסיקתא פ"ג, ואגדת בראשית.

40. כיון שרק מכה רוח"ק ידע על מכירת יוסף לא היה חשש שיקללם כמו שאמרו בספרים פון רוח"ק שעלט מען נישט, כי ע"י רוח"ק לא מקללים.

41. מדרש תלפיות בערך גימטריאות בשם ספר כח ה'.

42. ספר הברית, ומהרצ"א בפירושו לספר עובדי' כלי הרואים

43. פרקי דרבי אליעזר פרק נב

44. מהרש"א ע"ז כ"ה

והירח, וַיֹּאמֶר לְעֵינַי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹשׁ בְּגִבְעוֹן דָּוִם וַיֵּרַח בְּעֵמֶק אֵילָוִן.⁴⁵ יהושע לא אמר עמוד מללכת, אלא דום, כלומר שתוק מלומר שירה, למה אמר לו דום, שכל זמן שהוא מקלס ומשבח להקב"ה יש בו כח להלך, אבל כשדומם ושותק אין בו כח ועומד, וכשאמר לו יהושע שמש בגבעון דום, אמרה לו השמש ליהושע; יהושע וכי יש קטן אומר לגדול ממנו דום, אני נבראתי ביום רביעי, ובני אדם נבראו בששי, ואתה אומר לי דום, ענה יהושע; וכי בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק, אברהם אבי הקנה לו הקדוש ברוך הוא שמים וארץ, ולא עוד אלא שנשתחוה השמש לפני יוסף שנאמר וְהָיָה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי, ולכן אני אומר; שמש בגבעון דום, אמרה לו השמש וכי אתה גוזר עלי שאשתוק, אמר לה; כן! אמרה השמש כיון שאני שותק מי יאמר קילוסו ושבחו של הקדוש ברוך הוא, אמר יהושע; דום אתה, ואני אומר שירה בעבורך, ואכן יהושע אמר שירה במקום השמש, וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא בַיּוֹם תְּמִימִים, וראו כל מלכי הארץ ותמהו שלא הָיָה בַיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לְשִׁמְעַה ה' בְּקוֹל אִישׁ כִּי ה' נִלְחַם לְיִשְׂרָאֵל.⁴⁶ מסיפור זה רואים שלא תמיד הגיל קובע, ולכן יש להקדים את אפרים לפני מנשה.

◆ הַפֶּךְ בָּהּ וְהַפֶּךְ בָּהּ, - וּמִנֵּה לֹא תִזְוַע ◆

האמת שיש למתווכחים בזה הרבה תירוצים ודחיות, אבל צריך להיזהר מאוד, שהרי מצאנו⁵¹ בגמרא ששאלו; כשיש ויכוחים ומחלוקות, היאך אפשר ללמוד תורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין, שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה? התשובה היא; כולם נתנו מרועה אחד אַל-ל אחד נתנו - פירש רש"י - אין לך מבני המחלוקת מביא ראייה מתורת אלוה' אחר, אלא מתורת אלקינו. הכל פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים - אין לך מביא ראייה מדברי נביא הבא לחלוק על משה רבינו. זה הכלל על כל ויכוח הראיות וההוכחות צריך להיות מהתורה, ולא מפילוסופים ומדעים, לא מגויים ותוכניים, וכן מצאנו בגמרא שאף על דברי בני אדם בדברי חולין חיפשו חז"ל היכן המקור בתורה,⁵² מנא הא מילתא דאמרי אינשי וכו'.

◆ וַיִּבְרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר ◆

יעקב בירך את אפרים ומנשה; בָּרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאִמּוֹר; כִּי יִבְרַכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתִּינוּק בַּיּוֹם הַבְּרִית מִיְלָה; וַיִּשְׁמְרֵם אֱלֹקִים כְּאֲפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה, ולמה דוקא כאפרים ומנשה ולא כשאר השבטים, אלא⁵³ ידוע שדרך

והירח, וַיֹּאמֶר לְעֵינַי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹשׁ בְּגִבְעוֹן דָּוִם וַיֵּרַח בְּעֵמֶק אֵילָוִן.⁴⁵ יהושע לא אמר עמוד מללכת, אלא דום, כלומר שתוק מלומר שירה, למה אמר לו דום, שכל זמן שהוא מקלס ומשבח להקב"ה יש בו כח להלך, אבל כשדומם ושותק אין בו כח ועומד, וכשאמר לו יהושע שמש בגבעון דום, אמרה לו השמש ליהושע; יהושע וכי יש קטן אומר לגדול ממנו דום, אני נבראתי ביום רביעי, ובני אדם נבראו בששי, ואתה אומר לי דום, ענה יהושע; וכי בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק, אברהם אבי הקנה לו הקדוש ברוך הוא שמים וארץ, ולא עוד אלא שנשתחוה השמש לפני יוסף שנאמר וְהָיָה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי, ולכן אני אומר; שמש בגבעון דום, אמרה לו השמש וכי אתה גוזר עלי שאשתוק, אמר לה; כן! אמרה השמש כיון שאני שותק מי יאמר קילוסו ושבחו של הקדוש ברוך הוא, אמר יהושע; דום אתה, ואני אומר שירה בעבורך, ואכן יהושע אמר שירה במקום השמש, וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא בַיּוֹם תְּמִימִים, וראו כל מלכי הארץ ותמהו שלא הָיָה בַיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לְשִׁמְעַה ה' בְּקוֹל אִישׁ כִּי ה' נִלְחַם לְיִשְׂרָאֵל.⁴⁶ מסיפור זה רואים שלא תמיד הגיל קובע, ולכן יש להקדים את אפרים לפני מנשה.

◆ העמדת החמה ◆

בדרך אגב רואים ממה שאמר יהושע בן נון, "שמש בגבעון דום" ולא אמר; ארץ בגבעון דום, ובפרט מהויכוח שהיה לו עם השמש, וכן ממה שתקנו חז"ל לברך ברכת החמה פעם בעשרים ושמונה שנים, כשהחמה מגיע לאותו מקום שהעמידה היוצר בששת ימי בראשית, רואים מזה שהשמש היא זאת שמסתובבת סביב העולם העומדת במרכז ואינה נעה ממקומה, וכן מוכיח התפילה שאומרים בשבת; הַקֵּל הַפּוֹתַח בְּכֹל יוֹם דְּלִתּוֹת שְׁעָרֵי מִזְרַח, וּבּוֹקֵעַ חֲלוֹנֵי רְקִיעַ, מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ. וּלְבַנֵּה מְמֹכּוֹן שְׁבֻתָּהּ. וּמֵאִיר לְעוֹלָם פְּלוֹ וְלִיוֹשְׁבָיו, שְׁבָרָא בְּמִדַּת הַרְחֻמִּים, וְלֹא כְמוֹ⁴⁷ הַטִּיפִישִׁים הַתּוֹכְנִים שְׂאוֹמְרִים לְהִיפֵךְ, וְכִי מְפוֹרֵשׁ⁴⁸ בְּזוֹהַר הַקְּדוֹשׁ; וּגְלַגַּל אֶחָד הוּא קְבוּעַ בְּאִמְצַע

45. תנחומא אחרי סימן ט

46. לויית חן

47. יערות דבש דרוש ד'

48. תיקוני זוהר תקון ס"ט

49. מאמר ט' פ"ח וכתב שם לא יתכן שאנו סובבים את השמש דהרי נאמר (בראשית א יז) ויתן אותם אלוקים ברקיע השמים ובחגיגה (יב ב) אמר רב יהודה שני רקיעין הן ריש לקיש אמר שבעה ואלו הן וילון רקיע שחקים וכו' רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועין בהכרח צריך לומר שהארץ עולה למעלה בשמים תוך הרקיע השני שבו להקיף את השמש העומד קבוע במקום אחד ומתמהמה שם חצי שנה כי צריך לעשות שם חצי ההקפה העליונה וכו' ואנו דרים בשמים תוך הרקיע השני עם טפינו נשינו מקננו וכל בהמתנו והביאור בדבריו דלפי מה שמבואר בגמרא שם שהשמש נמצאת ברקיע השני אם נאמר שהארץ מקיפה את השמש נמצא שהארץ עולה לרקיע השני ושם היא מקפת את השמש.

50. זוהר תרומה דף קסא

51. חגיגה ג.

52. בבא קמא צב

53. ר' שלמה זלמן בלך תלמיד הח"ח בספר הצדיק ר' שלמה עמוד קלג

קץ שעתיד מלך המשיח לבא, לכן אמר; בואו ואגידה לכם דברים אחרים את אשר יקרא אתכם באחרית הימים.

◆ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ◆

כשראה יעקב שנעלם ממנו הקץ, הרים קולו ואמר להם; אברהם אביו של אבי יצחק, יצא ממנו פסול, ישמעאל וכל בני קטורה, ויצחק אבי יצא ממנו פסול עשו אחי, ואני מפחד שלא יהא ביניכם איש שבליבו נחלק מאחיו ורוצה ללכת לעבוד לפני עבודה זרה, אמרו לו; תדקדק בשמותינו ולא תמצא בהם "חט" שאין בכל שמותיהם לא אות ח"ת ולא ט"ת, ובכן ענו שנים עשר השבטים של יעקב כולם כאחד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד,⁵⁷ כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר; בְּרוּךְ שֵׁם כְבוֹד מְלִכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:⁵⁸ יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עַלְמִין. אמנם אמר יעקב לבניו הרי גם אותיות ק"ץ לא נמצא בשמותיכם שאין בשמות השבטים לא קו"ף ולא צדי"ק, ולכן לא גילה את הק"ץ, אלא אמר יעקב לבניו דברים אחרים.

◆ רְאוּבֵן בְּכָרִי אַתָּה ◆

כעת התחיל יעקב להוכיח ולצוות את בניו, ואמר;⁶⁰ ראוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אוֹמֵר לְךָ, מִפְּנֵי מָה לֹא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלְלוּ, רַק כַּעַת סָמוּךְ לְמִיתָהּ, כַּדִּי שְׁלֵא תִּנְיַחְנִי וְתִלְךְ וְתִדְבַק בְּעֵשׂוֹ אַחִי. והאמת שזה פלא שיעקב אבינו יחשוב כן על ראוּבֵן, שילך וידבק בעשו הרי הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב, וגם היה הראשון מי"ב שבטי י"ה והוא ילך לעשו? אלא שכבר מצאנו בחז"ל⁶¹ שאמר ר' טרפון שאין בדור הזה מי שיודע להוכיח בדרך כבוד שלא יהיו פניו משתנות,⁶² ודברים אלו אשר נאמרו על ידי תנאים קדושים בדור בו חיו בני אדם, אשר היו כמלאכים ממש מלמדים אותנו על הזהירות המופלגת הנצרכת לתוכחת הזולת, אף כאשר רצון המוכיח הוא באמת להועיל,⁶³ ואף שלא חשד את ראוּבֵן שחלילה יתקלקל

העולם שקיימת ירידת הדורות, כל דור הדרגה הרוחנית של הבנים פחותה בדרך כלל מדרגתם של האבות, אבל אפרים ומנשה זכו להיות בדרגתם כמו השבטים שהם דור קודם להם, ולא ירדו מדרגתם, וזה הברכה אשר יברך אב את בניו; ישימך אלוקים כאפרים ומנשה כלומר תהא דרגתך שווה לאבות תעמיד עצמך באותה שורה של הדור הקודם.

◆ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף ◆

אחר שבירך את בני יוסף, ועשה אותם שני שבטים, אמר יעקב ליוסף; הנה כעת כבר הגיע זמני למוות, והיה אלוקים עמכם בגלות להציל אתכם מכל צרה, ותפרו ותרבו מאד, וישיב אתכם אל ארץ אבותיכם לנחול אותה, ואני נותן לך כעת מתנה יותר על אחיך שתנחל בארץ ישראל את העיר שכם, שכששמעון ולוי נלחמו בשכם נאספו האומות להלחם בהם,⁵⁴ אמר יעקב; מה אני מניח את בני ליפול ביד אומות העולם, מה עשה יעקב נטל חרבו וקשתו ועמד לו על פתחה של שכם, ואמר; אם יבואו אומות העולם, להזדווג להם לבני אני נלחם כנגדן, ואז ה' הפיל עליהם פחד אלוקים ולא רדפו אחרי בני יעקב, ולכן אמר כעת יעקב; את העיר שכם אני נותן לך מתנה יותר על אחיך, ועוד⁵⁵ מתנה יקרה הבגד שה' עשה לאדם הראשון, ולקחתי אותם מעשיו אחי לא בחרב וקשת, אלא בתפילה ובמעשים טובים.

◆ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו ◆

כשהתקרב זמנו קרא יעקב אבינו לבניו, ואמר להם;⁵⁶ היטהרו מכל טומאה, ואגלה לכם סודות סתומים, ואת הקץ הגנוז, ומתן שכרם של צדיקים, ועונשיהם של רשעים ואיך הצדיקים מטיילים בגן עדן, מיד התאספו שנים עשר שבטי ישראל והקיפו מטת הזהב ששכב עליה יעקב, אך כשהתגלה כבוד שכינת ה', נעלם ממנו

54. רבה וישלח פי

55. תרגום ירושלמי

56. תרגום יונתן

57. פסחים דף נו.

58. תרגום ירושלמי

59. בעל הטורים

60. רש"י דברים א ג

61. ערכין טז

62. לדעת בארץ דרך עמוד 251

63. חידושי תורה מהדברי יואל פ' יתרו

◆ שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אֲחִים ◆

שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אֲחִים בדעה אחת הייתם, כשלקחתם נקמה מעיר שכם במעשה דינה, והרגתם את יושבי העיר, אמנם⁶⁷ אם יהיו שניהם יחד לא יוכל העולם להתקיים, ולכן אחלק ואפריד זה מזה, משמעון יהיו סופרים ומלמדי תורה בקהילת יעקב, ושבת לוי יתפזרו בכל שבטי ישראל לקבל תרומות ומעשרות

◆ יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ אֲחִיךָ ◆

בשעה⁶⁸ שהוכיח יעקב אבינו את שמעון ולוי הוריקו פניו של יהודה ונתיירא שמא יוכיחו במעשה תמו, מיד קראו ופייסו, וכך אמר לו יעקב: יהודה בני גלוי וידוע לפני הקדוש ברוך הוא שהצלת את יוסף מן המיתה שאלמלא אתה, היו הורגים אותי שמעון ולוי, ועתה תזכה שיוודו לך אחיך בעולם הבא שהצלת אותם משפיכות דמים, ולא נטרדו אחיך לגיהנם, וגם בעולם הזה תזכה שיקראו כל השבטים על שמך יהודים, כשם שנקראת אתה יהודה.

◆ יִדְךָ בְּעֶרְףְּ אִיבִיךָ ◆

הנה⁶⁹ אם תסתכל בפרשה זו בברכת יהודה תמצא שם רשומות כל אותיות התורה חוץ מאות זי"ן, לפי שמלכות ישראל הבא מיהודה, אין עיקר נצחונם בכלי זי"ן כשאר האומות, כי החרב ירושה לעשו, אבל מלכות ישראל אינה נוהגת מנהג הטבע בכוח היד, רק לפי הזכות והעונש בכוח העליון יתברך, ולכן שמו של יהודה שהמלכות יוצאת ממנו נרשם בו השם המיוחד שם הוי"ה, כי כשישראל עושים רצונו של מקום מלכותם מתגברת ומצלחת והשם המיוחד עמהם, ואין להם צורך לכלי זי"ן, לכך נחסרה אות זי"ן מברכת יהודה. ומה שהתווסף בשמו על אותיות השם אות דל"ת לפי שהיה רביעי בלידה.

בבת אחת בכל זאת כל תנועה קלה שנוטין מדרך הישר, אותו הדרך מוליך אחר כך לעשו, אף שגם הוא עצמו אינו מרגיש בזה, משל לחבל ארוך אפילו רחוק כמה פרסאות ונוגעים בקצה אחד ועל ידי זה מתנועע הקצה השני.

◆ פְּחֹז פְּמִים - אִז חֲלֵלֶת יְצוּעֵי עֲלָה. ◆

התחיל יעקב בתוכחתו ואמר לראובן; ראובן בכורי אתה, וראוי היה לך לקבל את הבכורה, גדולת הכהונה והמלכות, אבל בגלל החטא שחטאת, יינתן הבכורה ליוסף⁶⁴ ששתי בניו יהיו במנין השבטים, לכל אחד מהם יהיה נשיא, ולכל אחד דגל בפני עצמו, דגל אפרים ודגל מנשה, המלכות יינתן ליהודה שיצא ממנו מלכות בית דוד, והכהונה ללוי שממנו יצא זרע אהרן, ומה היה החטא של ראובן? פְּחֹז פְּמִים כיון שמהרת, ועשית דבר שלא ראוי, בכעסך, לכן אַל תוֹתֵר לֹא תקבל את כל היתרונות האלו שהיה ראוי לך.

◆ אִז חֲלֵלֶת יְצוּעֵי עֲלָה: ◆

הרי ידוע שליעקב אבינו היה ארבעה נשים; רחל ולאה, בלהה וזלפה, לכל אחת היה אהל בפני עצמו, וכך היה יעקב אבינו עושה, בכל אהל היה⁶⁵ מעמיד מטה לשכינה, ובאותו אהל שהוא רואה בו השכינה הוא בא ולן אותו הלילה. והנה כשרחל הייתה בחיים היה יעקב רגיל באהל רחל, וכשנפטרה רחל, ראה יעקב את השכינה באהל בלהה, והתחיל ללון באהל זה, אבל ראובן הבכור כאב לו מאוד את צער אמו לאה, ואמר; רחל אחותה של אימי היתה צרה לאימי, אבל שפחת אחות אימי תהיה צרה לאימי ! עמד ראובן והעביר מטתו של יעקב לאהל לאה אמו,⁶⁶ ואמנם ה' יתברך הסכים עם ראובן והשכינה עברה לאהל לאה, אבל יעקב כשהגיע בערב לא השגיח על זה [אולי ידע ברוח קדשו שהשינוי מחמת מעשה ראובן], והלך ולן באהל בלהה, וכיון שיעקב עשה כך חזרה השכינה לאהל בלהה, ועל זה החטא הוכיח יעקב את ראובן.

64. דעת תורה לר' ירוחם

65. רש"י שבת נה:

66. שפת אמת על הש"ס

67. תרגום יונתן וירושלמי

68. בסוף מדרש רבה נדפס שיטה חדשה לברכת יעקב, שנדפס בוויניציה עם ספר משפטי שבועות לרבינו האי גאון ז"ל

69. רבינו בחיי

♦ זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן ♦

למה⁷⁰ הקדים את זבולון ליששכר בהברכות הלא יששכר היה עוסק תמיד בתורה, ואת התורה צריך להקדים בכל מקום, אלא לפי שהוציא לחם מפיו ונתנו לפיו של יששכר, שעשו ביניהם שותפות שיהא יששכר עוסק בתורה, וזבולון ממציא לו פרנסה, ומזה למדנו לכל אדם שמי שסועד ומפרנס לבעלי תורה מקבל ברכות מלמעלה ומלמטה וגם זוכה לשתי שלחנות - לעשירות שיתברך בעולם הזה, וזוכה שיהיה לו חלק בעולם הבא, מה שאינו זוכה איש אחר על ידי קיום שאר מצוות.

♦ יִשְׁשַׁכֵּר חֶמֶר גָּרַם רֵיזֵן בֵּין הַמְּשַׁפְּתִים ♦

יששכר הוא לא כזבולון שהולך עם עוברי ימים לסחורה, אלא קיבל עליו עול תורה, ולכן שבט יששכר גם לא נמנו להיות גבורי חיל, וכך היה בימי שפוט השופטים בעוד לא היה מלוכה בישראל היה המנהג אשר כל שבט מפריש איזה סך אנשי חיל, ונושא בהוצאותיהם לשמור המדינה, אבל שבט יששכר לא היה מפריש אנשי חיל והיו יודעי בינה לא אנשי מלחמה, אלא יושב במקומו ועמל בבית תלמודו.

♦ דֵּן יָדִין עִמּוֹ כְּאַחַד שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל ♦

שבט דן, ממנו עתיד לצאת שופט ישראל, הלא הוא שמשון הגבור,⁷² שישפוט בצדק גמור בלי שום הנאה לעצמו, וכל ימיו של שמשון לא נהנה מעזרתו של הזולת, ולא אמר לאדם; העבר לי מקל ממקום למקום, וכשירוד למלחמה אינו צריך לאחרים אלא מהלך יחידי ונוקם מאויביו כנחש המהלך יחידי, ונאמר כאן⁷³ בפסוקים בנבואתו של יעקב על שמשון עשרים תיבות מן "דן ידן עמו - עד ויפול רוכבו אחור", כנגד עשרים שנה ששפט שמשון את ישראל, שנאמר; וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו פְּלִשְׁתִּים עֶשְׂרִים שָׁנָה.

♦ לִישׁוּעַתְךָ קוּיָתִי ה' ♦

אמנם שמשון הושיע את בני ישראל בימיו, וגם עשרים שנה אחרי מותו היו עדיין הפלשתים יראים מלפגוע ביהודים מפחדו,⁷⁴ כי לא ידעו שכבר מת, אך יעקב אבינו הצטער על סופו,⁷⁵ כי לא היה בכל שופטי ישראל, מי שנפל ביד אויביו רק שמשון, והוא היה האחרון לשופטים, שנלחם עבור ישראל, וכאשר ראה יעקב בנבואה, שנפסקה תשועת שמשון, אמר; לִישׁוּעַתְךָ קוּיָתִי ה', איני מקוה יותר לתשועת שופט, שזה תשועה זמנית, אלא בך איוושע, כי תשועתך תשועת עולמים, וכיון שהגאולה האחרונה תהיה על ידי אליהו הנביא ככתוב, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, ואליהו הנביא עתיד לצאת משבט גד, לכן⁷⁶ התנבא כעת על שבט גד.

♦ גֵּד גְּרֹדֵר יְגֹדְרֵנוּ וְהוּא יְגֵד עֵקֶב ♦

שבט גד נחל את נחלתו בעבר הירדן, ובכל זאת יעבור שבטו עם הרבה גדודים את הירדן כדי להיות עם אחיהם לעזרם במלחמה עד שנכבשה הארץ, ואחר כך יחזרו בשלום לאחוזתם, ולא יפקד מהם איש.

והנה⁷⁷ כשבני גד וכמו כן בני ראובן עברו עם בני ישראל להילחם, הניחו את משפחתם ובניהם הקטנים בארץ סיחון ועוג, ונפרדו מהם לשנים ארוכות, כי שבע שנים כבשו ושבע שנים חילקו את הנחלות, ולא ראו את בניהם ארבע עשרה שנה, מי שהניחו אותו בן עשר שנים מצאו אותו בן עשרים וארבע, מי שהניחו אותו בן עשרים מצאו אותו בן שלושים וארבע, ומתוך דאגה וצער לא הסתפרו דרך אבלות במשך כל השנים, האבות היו מגדלים שערם לצער, עד שיראו את בניהם, והבנים היו מגדלים שער עד שיראו את אבותם, וכשבאו האבות אחר כל השנים ועברו את הירדן לחזור למשפחתם, נקלעו לצרה צרורה, כי באו שלש משפחות רעות מהישמעאלים, יְטוּר נְפִישׁ וְקַדְמָה, להילחם בבניהם, והצרה היתה גדולה כי מתוך שהישמעאלים מגדלים שער, ובניהם של ראובן וגד היו מגדלים שער, וכבר לא ראו אותם כל כך הרבה שנים ומתוך בלבול המלחמה לא הכירו מי הם בניהם, ומי הם הישמעאלים, אך לה' הישועה, כי נתן הקדוש ב"ה בלבם

70. זהר ויחי דף רמ"ב

71. העמק דבר

72. תנחומא בפ' עץ יוסף

73. בראשית רבתי מ"ט ט"ז

74. נחל אשכול על ספר האשכול סימן י"ט הלכות סדר הסדרים של כל השנה, הערה ט'; שכל שהיו בשעת מותו, מתו עמו, ונפל הבית על כולם ולא נראה גופו להם, ואחיו קברוהו בלט.

75. רמב"ן

76. רבינו בחיי

77. רבה

של הבנים והתחילו לצעוק עננו ה' עננו, אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי ישראל עננו, וכיון שלא לקים זעקו במלחמה ונעתור להם כי בטחו בו אז הכירו את בניהם ועזרום והרגו מהישמעאלים חללים רבים נפלו, ⁷⁸ וישבו מקניהם גמליהם חמשים אלף וצאן מאתים וחמשים אלף וחמורים אלפים ונפש אדם מאה אלף, כי כי מהאלקים המלחמה וישבו תחתיהם עד הגלה.

ואתם צריכין לחלוק לו כבוד, לוי אל יטעון למה שעתידין בניו לישא את הארון ומי שטוען את ארונו של חי העולמים לא ישא ארונו של מת ואם תעשו כן וטענתם את מטתי כשם שצויתי אתכם, הקב"ה עתיד להשרות אתכם דגלים דגלים, ואכן על ⁸⁰ פי סדר זה קבע ה' את סדר הדגלים כשחננו השבטים לדגליהם סביב המשכן.

♦ וַיֹּאסֶף רַגְלִיו אֶל הַמַּטֵּה וַיָּנֹעַ וַיֵּאסֶף אֶל עַמּוּי ♦

כאשר גמר יעקב לצוות את בניו, אסף רגליו אל המטה, ונאסף אל עמיו, ⁸¹ ויקומו בניו ויקרעו שמלותם ושימו שקים במתניהם ויזרקו עפר על ראשיהם. וכל מצרים בכו ימים רבים, ויצו פרעה ויעבירו קול במצרים כל אשר איננו עולה עם יוסף ואחיו ארצה כנען לקבור את יעקב יומת והמטה שבה העלו את יעקב לארץ כנען היתה מזהב טהור ואבני שוהם ובדולח.

♦ וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֶף אֶל עַמּוּי ♦

בשעה ⁷⁹ שנפטר יעקב אבינו מן העולם אמר לבניו אחר שברכן, צויה אותם האיך ישאו מטתו, וכך אמר להם יעקב; כשתטלו אותי ביראה ובכבוד טלו אותי, ולא יגע אדם אחר במטתי, ולא אחד מן המצרים, ולא אחד מבניכם מפני שיש בכם שנשא מבנות כנען וציווהם ואמר להם יהודה ויששכר וזבולון יטענו מטתי מן המזרח ראובן ושמעון וגד יטענו מן הדרום דן ואשר ונפתלי יטענו מן הצפון בנימין אפרים ומנשה יטענו מן המערב, יוסף אל יטעון למה שהוא מלך

78. דברי הימים א' ה

79. תנחומא במדבר פרק יב

80. רש"י במדבר פרק ב פסוק ב

81. סדר הדורות

עיצוב ועימוד: בהירות
b65271000@gmail.com

ניתן להשיג בטל': 053-314-1925
ובמייל: wa052052@gmail.com

